

АВТОРСЬКЕ ПРАВО НА СЛУЖБОВІ ТВОРИ

Правова регламентація відносин у закритій системі «автор — власник — підприємець», тобто в умовах індивідуальної творчості, без участі інвестора, переважно дістала своє нормативне й теоретичне обґрунтування. На сьогодні теоретичний інтерес, зумовлений практичним значенням проблеми, зосереджується на співвідношенні особистого (індивідуального) й суспільного (колективного) чинників у творчій діяльності, на проблемі правового регулювання службової творчості.

Що стосується авторського права, то це низка питань по визначенню: (а) поняття «службовий твір»; (б) змісту суб'єктивних прав автора останнього й роботодавця; (в) правового механізму реалізації виключних повноважень з використання такого твору та ін.

Особливості правовідносин, щодо службових творів досліджувалися численними вітчизняними фахівцями у сфері інтелектуальної власності [Див.: 1; 4; 8; 9].

Згідно із Цивільним кодексом (далі – ЦК) України (ст. 429) [10] майнові права інтелекту-

альної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належить спільно працівникові, який створив даний об'єкт, і юридичній або фізичній особі, де або в якій він працює. Особливості ж реалізації цього права на останній можуть бути встановлені договором. При цьому особисті немайнові права в усіх випадках належать авторові, оскільки вони є невідчужуваними. При будь-якому використанні об'єкта авторського права, створеного за договором найму, роботодавець вправі зазначати своє найменування або вимагати цього.

На перший погляд у даній нормі наявне більш демократичне ставлення до автора як найманого працівника порівняно зі ст. 16 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [5], у якій закріплено, що виключне майнове право на службовий твір апіорі належить роботодавцеві, якщо інше не передбачено договором (контрактом) трудовим і/або цивільно-правовим між автором і роботодавцем. Але, як само вони можуть здійснювати свої права

спільно, практично важко уявити. Адже будь-яке суб'єктивне право є соціальною цінністю лише за умов можливості його реалізації. Особливо актуальним залишається це питання для суб'єктів господарювання, метою діяльності яких є створення величезної кількості таких творів, кожен з яких є об'єктом авторського права. Ідеться про видавництва, теле- й радіокомпанії, компанії, що займаються розробкою й упровадженням комп'ютерних програм, рекламні агентства тощо.

Принциповим є з'ясування умов, за наявності яких твір вважається службовим. Розглянемо їх детальніше.

1. Автор перебував у *трудо-вих відносинах* з роботодавцем на підставі договору трудового найму;

2. Цим договором (або посадовою інструкцією) окреслено *коло службових обов'язків* працівника, до яких входить обов'язок створювати об'єкти авторського права відповідного виду. Тож сам факт прийняття на роботу працівника й укладення з ним типового трудового договору не є достатнім для того, щоб роботодавець отримав усі або частину майнових прав інтелектуальної власності на твори, які створюватимуться автором-працівником в процесі виконання ним своїх службових обов'язків.

Наймач може набути право інтелектуальної власності лише на ті твори, на створення яких працівником було отримано *службове завдання* чи які були чітко зазначені в укладеному трудовому договорі. Незважаючи на те, що поняття «службові обов'язки», «службове завдання» в чинному законодавстві не використовуються, для визначення творчих результатів як службових вони мають вагоме значення.

«Службові обов'язки» і «службове завдання» — категорії взаємопов'язані і взаємозалежні. Твір вважається службовим, навіть якщо його створення вийшло за межі службового завдання, але охоплюється колом службових обов'язків працівника. Отже, вирішальним залишається коло службових обов'язків, обумовлене в трудовому договорі

Службове завдання може оформлюватись у вигляді наказу чи окремої службової записки. Можлива його формалізація як *договору про створення об'єкта авторського права*, в якому необхідно зазначити: а) предмет договору (об'єкт авторського права); б) строки його створення; в) суму винагороди за створення об'єкта авторського права.

Додатковими можуть бути такі умови: (а) будь-який твір, створений протягом роботи на підприємстві (у тому числі у не-

робочий час), вважається службовим; (б) працівник гарантує, що при створенні складеного твору дотримані всі права третіх осіб. Рекомендується зазначити, що моментом передачі авторських прав на твір є момент створення кожного з його елементів (частин) [1].

3. Об'єкт слід визнавати службовим, якщо роботодавець надавав його творцеві необхідну фінансову, матеріальну або іншу допомогу чи якимось інакше сприяв тому в процесі створення зазначеного об'єкта. Окремо в трудовому договорі можна зазначити, що матеріально-технічну базу роботодавця (обладнання, програмне забезпечення тощо) забороняється використовувати для створення об'єктів, майнові права інтелектуальної власності на які останньому не належать. Фіксування завершення об'єкта авторського права здійснюється приймально-здавальним актом, щоб у випадку конфлікту можна було б ідентифікувати такий твір.

Створення службового твору, який підприємство застосуватиме в господарській діяльності (розповсюджувати копії, видавати ліцензії тощо), відбувається в бухгалтерському й податковому обліку як нематеріальний актив. До первісної вартості останнього обов'язково включаються зарплата найманого працівника, матеріали, ви-

трачені на створення об'єкта, амортизація основних засобів виробництва та ін. Оскільки дані бухгалтерського й податкового обліку мають бути документально підтверджені, у спірних випадках це допоможе довести, що цей твір саме є службовим.

Можливі й інші варіанти оформлення взаємовідносин між роботодавцем і творцем. На стадії, коли службовий твір уже завершено, може мати місце укладення договору: (а) *про розпорядження майновими авторськими правами* на нього, яким передбачатиметься їх взаємодія при використанні й розпорядженні останніми; (б) *про передачу* автором роботодавцеві належних йому майнових прав (від одного співвласника до іншого); (в) *про розподіл майнових авторських прав*. Саме остання форма може вважатися найбільш незаперечною з точки зору законодавства, а значить, ефективною й затребуваною практикою [4].

На сьогодні питання про необхідність передачі авторами – працівниками наукових установ майнових прав на службові твори порушується у висновках різних контролюючих органів, зокрема, контрольно-ревізійним управлінням. Зумовлено це з тим, що такі твори створюються в процесі виконання працівником своїх службових обов'язків,

що нерідко фінансується за рахунок коштів Державного бюджету. У той же час у таких висновках наголошується на необхідності додержання й інтересів авторів щодо отримання ними авторської винагороди.

Науково-дослідним інститутом інтелектуальної власності Національної академії правових наук України розроблено типову форму договору про розподіл виключних майнових авторських прав на об'єкти, створені працівником при виконанні ним своїх службових функцій (далі – Типова форма договору) [9].

Назвемо основні положення Типової форми договору:

1) цією Формою передбачається, що Працівник створює твір і відчужує на користь Роботодавця майнові права на нього (за винятком права на його переробку), а Роботодавець виплачує тому винагороду за відчуження цих прав у порядку, передбаченому Договором;

2) право на переробку твору належить спільно Роботодавцеві і Працівникові й реалізується ними з урахуванням положень, установлених Договором;

3) на Роботодавцеві лежить обов'язок не порушувати особисті немайнові права Працівника;

4) права Автора (Працівника): (а) за погодженням з Роботодавцем у межах виконання своїх службових функцій вико-

ристовувати твори (наукові статті, доповіді, їх тези, презентації та інші подібні форми вираження творів) в частині їх опублікування, публічного виконання й показу, відтворення будь-яким іншим способом і в будь-якій формі; (б) користуватися науковими результатами, отриманими при їх створенні, для подальших наукових пошуків; (в) здійснювати будь-яку переробку об'єктів авторського права.

Типова форма договору затверджена постановою Президії Національної академії правових наук України. Науково-дослідні інститути мають можливість коригувати умови договору залежно від власних потреб, дотримуючись при цьому положень вітчизняного законодавства.

Автор службового твору має право на отримання двох різних винагород – за його створення і використання. Цей факт підтверджено Інструкцією зі статистики заробітної плати, затвердженою наказом Держкомстату України від 13 січня 2004 р., № 5 [2], якою встановлено, що до Фонду оплати праці входить: а) *гонорар* штатним працівникам редакцій газет, журналів, інших засобів масової інформації, видавництв, установ мистецтва й/або оплата їх праці, що нараховується за ставками (розцінками) авторської (постановочної) винагороди, існуючими на даному під-

приємстві (п. 2.1.3.), з якої відраховуються внески до Пенсійного фонду, Фонду соціального страхування тощо; б) *винагорода*, що сплачується за авторським договором за створення й використання творів науки, літератури й мистецтва (п. 3.14.), з якої відраховується податок з доходу фізичної особи. Питання оподаткування авторської винагороди досить детально вивчені в правовій літературі [3].

Державний комітет України з питань регуляторної політики й підприємництва також вважає, що дія постанови Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 р., № 72 «Про затвердження мінімальних ставок авторської винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав» [7] поширюється й на виплату винагороди за створення службових творів [6].

На практиці, як правило, застосовується фіксована сума авторської винагороди, встановлена у договорі і прив'язана до

обсягу робіт. Такий підхід, з одного боку, відповідає інтересам виконавця: він зарані побачить конкретну загальну суму й може обчислити ту, яку він одержить як результат своєї роботи. Установлена в договорі конкретна сума дозволяє роботодавцеві планувати собівартість об'єкта авторського права й суму прибутку, яку він матиме від його використання, а також уникнути суперечки з працівником з приводу суми, яку необхідно сплатити йому за передачу авторських прав, адже саме отримання авторської винагороди за передачу останніх повною мірою задовольняє інтереси творця-працівника. Виплата оформляється документально (видатковим касовим ордером, платіжним дорученням) з указівкою, що вона є саме авторською винагородою за конкретним договором.

Інші проблемні питання порушеної тематики будуть розглянуті в наступних публікаціях авторки.

Список літератури: 1. *Даневич Б., Крахмалева С.* Распределение прав на авторство. Проблемные аспекты распределения прав интеллектуальной собственности между работником и работодателем [Електрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://yurpractika.com/article.php?id=100097993>. 2. Інструкція зі статистики заробітної плати: Наказ Держкомстатистики України від 13.01.2004 р., №5 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://mis.ueplac.kiev.ua/ua/tools/addressbook/>. 3. *Коноваленко В.* Оплата службового твору (як збільшити доходи автора та зменшити витрати роботодавця) [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.balance.ua/ua/download/balance/072042.pdf>. 4. *Новолаєва Н.* Права на службові произведения [Електрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://yurpractika.com/article.php?id=10004047>. 5. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 р., № 3792-XII в ред. Закону України від 11.07.2001 р., №2627-111 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. 6. Про виплату винагороди за використання об'єктів авторського права і суміжних прав: Лист Держкому України з питань регуляторної політики і підприємництва від 21.04.2003 р., № 2389 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.

gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi. 7. Про затвердження мінімальних ставок авторської винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав: Пост. КМУ від 18.01.2003 р., № 72 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>. 8. *Тверезенко О.О.* Актуальні аспекти набуття та реалізації майнових прав на службові об'єкти інтелектуальної власності [Електрон.ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Траєив/2009/95.pdf. 9. *Тверезенко О.О.* Договір про розподіл виключних майнових авторських прав на твори, створені у зв'язку з виконанням службових обов'язків [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Траєив/2010_1/14.pdf. 10. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р., № 435-IV [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=435-15>.

АВТОРСКОЕ ПРАВО НА СЛУЖЕБНЫЕ ПРОИЗВЕДЕНИЯ

Денисова Р.А.

В статье анализируются положения законодательства Украины, регулирующие правоотношения, касающиеся служебных произведений. Приводятся положения типовой формы договора о распределении исключительных имущественных прав на произведения, созданные в связи с исполнением служебных обязанностей.

Ключевые слова: служебные произведения, исключительные имущественные авторские права, типовая форма договора, распределение (передача) имущественные авторских прав.

COPYRIGHT ON OFFICIAL WORKS

Denisova R.A.

The author analyses certain Ukrainian legislation provisions regulations the legal relations concerning official works. The article also provides a model form of Agreement on Allocation of Exclusive Property Rights concerning works created in connection with the performance of official duties.

Key words: official works, exclusive author's property rights, model form of agreement, allocation of exclusive author's property rights.

Надійшла до редакції 10.03.2011 р.